

MULLIEZ κ.λπ.

ΔΙΑΤΑΞΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δεύτερο τμήμα)
της 4ης Μαΐου 2006 *

Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-23/03, C-52/03, C-133/03, C-337/03 και C-473/03,

με αντικείμενο αιτήσεις εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, τις οποίες υπέβαλαν το Tribunale ordinario di Torino (C-23/03, C-52/03, C-133/03 και C-337/03) και το Tribunale ordinario di Milano (C-473/03) (Ιταλία), με αποφάσεις της 13ης και 29ης Ιανουαρίου, 25ης Φεβρουαρίου, 15ης Ιουλίου και 23ης Οκτωβρίου 2003, που περιήλθαν στο Δικαστήριο στις 23 Ιανουαρίου, 10 Φεβρουαρίου, 25 Μαρτίου, 1 Αυγούστου και 13 Νοεμβρίου 2003, αντιστοίχως, στο πλαίσιο των ποινικών διαδικασιών κατά

Michel Mulliez κ.λπ. και Giuseppe Momblano (συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-23/03 και C-52/03),

Alessandro Nizza και Giacomo Pizzi (C-133/03),

Fabrizio Barra (C-337/03),

Adelio Aggio κ.λπ. (C-473/03),

* Γλώσσα διαδικασίας: η ιταλική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα),

συγκείμενο από τους C. W. A. Timmermans (εισηγητή), πρόεδρο τμήματος, J. Makarczyk, R. Silva de Lapuerta, Γ. Αρέστη και J. Ključka, δικαστές,

γενική εισαγγελέας: J. Kokott
γραμματέας: R. Grass

το Δικαστήριο, αποφαινόμενο με αιτιολογημένη διάταξη, σύμφωνα με το άρθρο 104, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, του Κανονισμού Διαδικασίας,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα,

εκδίδει την ακόλουθη

Διάταξη

- ¹ Οι αιτήσεις εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως αφορούν την ερμηνεία της πρώτης οδηγίας 68/151/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 9ης Μαρτίου 1968, περί συντονισμού των εγγυήσεων που απαιτούνται στα κράτη μέλη εκ μέρους των εταιριών, κατά την έννοια του άρθρου 58, δεύτερο εδάφιο, της Συνθήκης, για την προστασία των συμφερόντων των εταίρων και των τρίτων με σκοπό να καταστούν οι εγγυήσεις αυτές ισοδύναμες (ΕΕ ειδ. έκδ. 06/001, σ. 80), και ειδικότερα το άρθρο 6 αυτής, της τέταρτης οδηγίας 78/660/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 25ης Ιουλίου 1978,

βασιζόμενης στο άρθρο 54, παράγραφος 3, στοιχείο ζ', της Συνθήκης, περί των ετησίων λογαριασμών εταιριών ορισμένων μορφών (ΕΕ ειδ. έκδ. 06/002, σ. 17, στο εξής: τέταρτη οδηγία περί εταιριών), ειδικότερα του άρθρου 2 αυτής, και της έβδομης οδηγίας 83/349/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 13ης Ιουνίου 1983, βασιζόμενης στο άρθρο 54, παράγραφος 3, στοιχείο ζ', της Συνθήκης, για τους ενοποιημένους λογαριασμούς (ΕΕ L 193, σ. 1, στο εξής: έβδομη οδηγία περί εταιριών), ειδικότερα του άρθρου 16 αυτής, καθώς και των άρθρων 5 της Συνθήκης ΕΟΚ (στη συνέχεια άρθρο 5 της Συνθήκης ΕΚ, νυν άρθρο 10 ΕΚ) και 54, παράγραφος 3, στοιχείο ζ', της Συνθήκης ΕΟΚ (στη συνέχεια άρθρο 54, παράγραφος 3, στοιχείο ζ', της Συνθήκης ΕΚ, νυν, κατόπιν τροποποίησης, άρθρο 44, παράγραφος 2, στοιχείο ζ', ΕΚ).

- 2 Οι αιτήσεις αυτές υποβλήθηκαν στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών κατά των Mulliez κ.λπ. και Momblano (συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-23/03 και C-52/03), Nizza και Pizzi (C-133/03), Barra (C-337/03) και Aggio κ.λπ. (C-473/03), για προβαλλόμενη παράβαση των διατάξεων περί παροχής ψευδών στοιχείων για τις εταιρίες (πλαστογράφηση λογιστικών στοιχείων) του ιταλικού αστικού κώδικα (codice civile).

Το νομικό πλαίσιο

Η κοινοτική ρύθμιση

- 3 Κατά το άρθρο 2 της πρώτης οδηγίας περί εταιριών:

«1. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα ώστε η υποχρέωση δημοσίωσης των εταιριών να περιλαμβάνει τουλάχιστον τις ακόλουθες πράξεις και στοιχεία:

[...]

στ) τον ισολογισμό και τον λογαριασμό αποτελεσμάτων κάθε χρήσεως. Το έγγραφο που περιέχει τον ισολογισμό πρέπει να αναφέρει τα ατομικά στοιχεία των προσώπων που, κατά τον νόμο, είναι αρμόδια να τον πιστοποιούν. Εν τούτοις, για τις αναφερόμενες στο άρθρο 1 εταιρείες περιορισμένης ευθύνης του γερμανικού, βελγικού, γαλλικού, ιταλικού ή λουξεμβουργιανού δικαίου, όπως και για τις κλειστές ανώνυμες εταιρείες του ολλανδικού δικαίου, η υποχρεωτική εφαρμογή της παρούσης διατάξεως αναβάλλεται μέχρι της ημερομηνίας εφαρμογής οδηγίας που θα ρυθμίσει τον συντονισμό του περιεχομένου των ισολογισμών και των λογαριασμών αποτελεσμάτων χρήσεως και που θα απαλλάσσει από την υποχρέωση δημοσιεύσεως του συνόλου ή μέρους των εν λόγω εγγράφων τις εταιρείες εκείνες, των οποίων το ύψος του ισολογισμού θα είναι κατώτερο του ποσού που θα ορίζει η οδηγία. Το Συμβούλιο θα εκδώσει την οδηγία αυτή εντός δύο ετών από της εκδόσεως της παρούσης οδηγίας·

[...]

4 Κατά το άρθρο 6 της ίδιας οδηγίας:

«Τα κράτη μέλη προβλέπουν κατάλληλες κυρώσεις για την περίπτωση:

— ελλείψεως της δημοσιότητας του ισολογισμού και των λογαριασμών χρήσεως όπως αυτή ορίζεται στο άρθρο 2, παράγραφος 1, περίπτωση ζ·

[...]

5 Το άρθρο 2 της τέταρτης οδηγίας περί εταιριών ορίζει ότι:

«1. Οι ετήσιοι λογαριασμοί περιλαμβάνουν: τον ισολογισμό, τα αποτελέσματα χρήσεως και το προσάρτημα. Τα έγγραφα αυτά αποτελούν ενιαίο σύνολο.

2. Οι ετήσιοι λογαριασμοί πρέπει να καταρτίζονται με σαφήνεια και ανταποκρίνονται στην παρούσα οδηγία.

3. Οι ετήσιοι λογαριασμοί πρέπει να δίδουν την πραγματική εικόνα του ενεργητικού και παθητικού, της οικονομικής θέσεως και των αποτελεσμάτων χρήσεως της εταιρίας.

4. Όπου η εφαρμογή των διατάξεων της οδηγίας δεν αρκεί για τη διαμόρφωση της πραγματικής εικόνας σύμφωνα με την έννοια της παραγράφου 3, πρέπει να παρέχονται πρόσθετες πληροφορίες.

5. Όπου σε εξαιρετικές περιπτώσεις η εφαρμογή μιας διατάξεως της οδηγίας έρχεται σε σύγκρουση με την υποχρέωση της παραγράφου 3, επιβάλλεται η παρέκκλιση από τη διάταξη αυτή προκειμένου να αποδοθεί η πραγματική εικόνα κατά την έννοια της παραγράφου 3. Κάθε τέτοια παρέκκλιση πρέπει να αναφέρεται στο παράρτημα και να δικαιολογείται επαρκώς. Πρέπει να παρατίθενται οι επιδράσεις της στο ενεργητικό και παθητικό, την οικονομική θέση και τα αποτελέσματα. Τα κράτη μέλη μπορούν να καθορίσουν τις εξαιρετικές αυτές περιπτώσεις και να θεσπίσουν τους σχετικούς κανόνες εξαιρέσεως.

6. Τα κράτη μέλη μπορούν να επιτρέψουν ή να απαιτήσουν την αναγραφή και άλλων πληροφοριών στους ετήσιους λογαριασμούς εκτός αυτών που καθιερώνονται με αυτή την οδηγία ως υποχρεωτικές.»

- 6 Το άρθρο 16, παράγραφοι 2 έως 6, της έβδομης οδηγίας περί εταιριών προβλέπει, όσον αφορά τους ενοποιημένους λογαριασμούς, τις ίδιες ουσιαστικές διατάξεις με εκείνες που προβλέπει το άρθρο 2, παράγραφοι 2 έως 6, της τέταρτης οδηγίας περί εταιριών όσον αφορά τους ετήσιους λογαριασμούς, και οι οποίες εκτέθηκαν στην προηγούμενη σκέψη της παρούσας διάταξης.

Η εθνική ρύθμιση

- 7 Το νομοθετικό διάταγμα 61 του Προέδρου της Δημοκρατίας, της 11ης Απριλίου 2002, το οποίο περιλαμβάνει ρυθμίσεις περί των ποινικών και διοικητικών παραβάσεων εμπορικών εταιριών και εκδόθηκε βάσει του άρθρου 11 του νόμου 366, της 3ης Οκτωβρίου 2001 (*GURI* αριθ. 88, της 15ης Απριλίου 2002, σ. 4, στο εξής: νομοθετικό διάταγμα 61/2002), τέθηκε δε σε ισχύ στις 16 Απριλίου 2002, αντικατέστησε τον τίτλο XI του βιβλίου V του ιταλικού αστικού κώδικα με τον νέο τίτλο XI «Ποινικές διατάξεις περί εταιριών ή των κοινοπραξιών εταιριών».
- 8 Αυτό το νομοθετικό διάταγμα εκδόθηκε στο πλαίσιο της μεταρρυθμίσεως του ιταλικού δικαίου περί εταιριών μέσω σειράς νομοθετικών διαταγμάτων που εκδόθηκαν με βάση την εξουσιοδότηση του νόμου 366 της 3ης Οκτωβρίου 2001 (*GURI* αριθ. 234, της 8ης Οκτωβρίου 2001).
- 9 Το άρθρο 2621 του ιταλικού αστικού κώδικα, υπό τον τίτλο «Ανακοινώσεις ψευδών στοιχείων και παράνομη κατανομή κερδών ή προμερισμάτων», όπως είχε πριν τεθεί σε ισχύ το νομοθετικό διάταγμα 61/2002 (στο εξής: πρώην άρθρο 2621 του ιταλικού αστικού κώδικα), όριζε ότι:

«Με στερητική της ελευθερίας ποινής από ένα έως πέντε έτη και με χρηματική ποινή 1 032 έως 10 329 ευρώ, εφόσον η πράξη δεν συνιστά βαρύτερη παράβαση, τιμωρούνται:

- 1) οι ιδρυτές, τα ιδρυτικά μέλη, οι διοικητές, οι γενικοί διευθυντές, τα μέλη του εποπτικού συμβουλίου και οι εκκαθαριστές οι οποίοι στις εκθέσεις, στους ετήσιους λογαριασμούς ή στις λοιπές ανακοινώσεις της εταιρίας διαδίδουν ψευδή γεγονότα σχετικά με την κατάσταση ή με τα περιουσιακά στοιχεία της

εταιρίας με σκοπό να παραπλανήσουν, ή οι οποίοι αποκρύπτουν εν όλω ή εν μέρει γεγονότα σχετικά με την οικονομική κατάσταση της εταιρίας:

[...]

- 10 Το νομοθετικό διάταγμα 61/2002 προσέθεσε, μεταξύ άλλων, στα άρθρα 2621 και 2622 του ιταλικού αστικού κώδικα νέες ποινικές διατάξεις για τον ποινικό κολασμό της παροχής ψευδών στοιχείων περί της εταιρίας, αξιόποινη πράξη χαρακτηριζόμενη επίσης «πλαστογράφιση λογιστικών στοιχείων» (στο εξής, αναλόγως της περιπτώσεως: «νέο άρθρο 2621 του ιταλικού αστικού κώδικα», «νέο άρθρο 2622 του ιταλικού αστικού κώδικα» ή «νέα άρθρα 2621 και 2622 του ιταλικού αστικού κώδικα»), οι οποίες προβλέπουν τα ακόλουθα:

«Άρθρο 2621 (Παροχή ψευδών στοιχείων περί της εταιρίας)

Με την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 2622, τιμωρούνται με στερητική της ελευθερίας ποινή μέχρι ένα έτος και έξι μήνες οι διοικητές, οι γενικοί διευθυντές, τα μέλη του εποπτικού συμβουλίου και οι εκκαθαριστές οι οποίοι, με σκοπό να παραπλανήσουν τους εταίρους ή το κοινό και να αποκομίσουν οι ίδιοι ή άλλοι παράνομο περιουσιακό όφελος, διαδίδουν μέσω των ετήσιων λογαριασμών, των εκθέσεων ή των λοιπών νομοθετικώς προβλεπομένων ανακοινώσεων της εταιρίας που απευθύνονται προς τους εταίρους ή προς το κοινό ψευδή γεγονότα, έστω και αν αυτά αποτελούν αντικείμενο εκτιμήσεων, ή παραλείπουν να παράσχουν πληροφορίες, των οποίων η ανακοίνωση επιβάλλεται εκ του νόμου, σχετικά με την οικονομική κατάσταση, την οικονομική θέση και το ενεργητικό και παθητικό της εταιρίας ή του ομίλου επιχειρήσεων, στην οποία ανήκει η εταιρία αυτή, κατά τρόπο πρόσφορο να δημιουργήσει στους αποδέκτες των πληροφοριών αυτών ψευδείς παραστάσεις σχετικά με την ανωτέρω κατάσταση.

Το αξιόποινο καλύπτει και την περίπτωση που οι πληροφορίες αφορούν περιουσιακά αντικείμενα τα οποία κατέχει ή διοικεί η εταιρία για λογαριασμό τρίτων.

Το αξιόποινο αίρεται στην περίπτωση που τα ψευδή στοιχεία ή η παράλειψη ανακοινώσεως στοιχείων δεν παραποιοούν σε σημαντικό βαθμό την εικόνα της περιουσιακής καταστάσεως, της οικονομικής θέσεως, του ενεργητικού και του παθητικού της εταιρίας ή του ομίλου επιχειρήσεων, στην οποία ανήκει η εταιρία αυτή. Σε κάθε περίπτωση το αξιόποινο αίρεται, όταν τα ψευδή στοιχεία ή η παράλειψη ανακοινώσεως στοιχείων δεν μεταβάλλει σε ποσοστό άνω του 5 % τα πριν τη φορολόγηση οικονομικά αποτελέσματα της οικονομικής χρήσεως ή άνω του 1 % το ύψος της καθαρής περιουσίας.

Εν πάση περιπτώσει, η πράξη μένει ατιμώρητη, εφόσον αποτελεί προϊόν εκτιμήσεων οι οποίες, κατ' ιδίαν θεωρούμενες, δεν αποκλίνουν άνω του 10 % από την ορθή εκτίμηση.

Άρθρο 2622 (Ψευδή στοιχεία περί της εταιρίας επί ζημία των εταίρων και των πιστωτών)

Οι διοικητές, [οι] γενικοί διευθυντές, [τα] μέλη του εποπτικού συμβουλίου και [οι] εκκαθαριστές, οι οποίοι, με σκοπό να εξαπατήσουν τους εταίρους ή το κοινό και να αποκομίσουν οι ίδιοι ή άλλοι παράνομο περιουσιακό όφελος, διαδίδουν μέσω των ετήσιων λογαριασμών, των εκθέσεων ή των λοιπών νομοθετικώς προβλεπόμενων ανακοινώσεων της εταιρίας που απευθύνονται προς τους εταίρους ή προς το κοινό ψευδή γεγονότα, έστω και αν αυτά αποτελούν προϊόν εκτιμήσεων, ή παραλείπουν να ανακοινώσουν πληροφορίες, των οποίων η ανακοίνωση επιβάλλεται εκ του νόμου, σχετικά με την περιουσιακή κατάσταση, την οικονομική θέση, το ενεργητικό και το παθητικό της εταιρίας ή του ομίλου εταιριών, στην οποία η εταιρία αυτή ανήκει, κατά τρόπο πρόσφορο να δημιουργήσει στους αποδέκτες των πληροφοριών αυτών εσφαλμένες εντυπώσεις σχετικά με την εν λόγω κατάσταση, και με τον τρόπο αυτόν προκαλούν περιουσιακή ζημία στους εταίρους ή στους πιστωτές, τιμωρούνται, κατόπιν εγκλήσεως του παθόντος, με στερητική της ελευθερίας ποινή από έξι μήνες έως τρία έτη.

Επίσης, κατόπιν εγκλήσεως, ασκείται ποινική δίωξη στην περίπτωση που η πράξη συνιστά ακόμα και βαρύτερο ποινικό αδίκημα, επί ζημία της περιουσίας άλλων προσώπων πέραν των εταίρων και των πιστωτών, εκτός και αν η πράξη αυτή ζημιώνει το κράτος, άλλους δημόσιους οργανισμούς ή τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες.

Στην περίπτωση εταιριών, για τις οποίες ισχύουν οι διατάξεις του τμήματος IV, τίτλος III, κεφάλαιο II, του νομοθετικού διατάγματος 58, της 24ης Φεβρουαρίου 1998, προβλέπεται ποινή φυλακίσεως από ένα έως τέσσερα έτη για τις πράξεις που περιγράφει η παράγραφος 1, το δε έγκλημα διώκεται αυτεπαγγέλτως.

Το αξιόποινο των πράξεων που περιγράφονται στις παραγράφους 1 και 3 καλύπτει επίσης την περίπτωση κατά την οποία οι πληροφορίες αφορούν περιουσιακά στοιχεία τα οποία η εταιρία κατέχει ή διοικεί για λογαριασμό τρίτων.

Το αξιόποινο των πράξεων που περιγράφονται στο πρώτο και τρίτο εδάφιο αίρεται, στην περίπτωση που τα ψευδή στοιχεία ή η παράλειψη ανακοινώσεως των στοιχείων αυτών δεν αλλοιώνουν σημαντικά την εικόνα της περιουσιακής καταστάσεως, της οικονομικής θέσεως, του ενεργητικού και του παθητικού της εταιρίας ή του ομίλου επιχειρήσεων στην οποία η εταιρία αυτή ανήκει. Το αξιόποινο αίρεται σε κάθε περίπτωση, εφόσον τα ψευδή στοιχεία ή η παράλειψη ανακοινώσεως στοιχείων έχουν ως αποτέλεσμα μεταβολή των οικονομικών αποτελεσμάτων του οικονομικού έτους, πριν τη φορολόγηση, που δεν υπερβαίνει το 5 % ή μεταβολή της καθαρής περιουσίας που δεν υπερβαίνει το 1 %.

Εν πάση περιπτώσει, η πράξη μένει ατιμώρητη, εφόσον αποτελεί προϊόν εκτιμήσεων οι οποίες, κατ' ιδίαν θεωρούμενες, δεν αποκλίνουν άνω του 10 % από την ορθή εκτίμηση.»

Οι κύριες δίκες και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 11 Όπως προκύπτει από τις αποφάσεις περί παραπομπής, στις τρεις ποινικές υποθέσεις των κυρίων δικών, οι αξιόποινες πράξεις που προσάπτονται στους κατηγορούμενους διαπράχθηκαν κατά τον χρόνο ισχύος του παλαιού άρθρου 2621 του ιταλικού αστικού κώδικα, δηλαδή προ της θέσεως σε ισχύ του νομοθετικού διατάγματος 61/2002 και των νέων άρθρων 2621 και 2622 του εν λόγω κώδικα.

- 12 Στην υπόθεση C-23/03, το Tribunale ordinario di Torino αποφάσισε να αναστείλει τη δίκη και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχει το άρθρο 6 της οδηγίας 68/151 την έννοια ότι υποχρεώνει τα κράτη μέλη να θεσπίζουν κατάλληλες κυρώσεις όχι μόνο για την παράλειψη δημοσιότητας του ισολογισμού και των λογαριασμών αποτελεσμάτων χρήσεως των εμπορικών εταιριών, αλλά και για τη μη πιστή δημοσίευση του ισολογισμού, των άλλων ανακοινώσεων της εταιρίας που απευθύνονται στους εταίρους ή στο κοινό ή οποιασδήποτε πληροφορίας την οποία η εταιρία υποχρεούται να παρέχει σχετικά με την οικονομική, την περιουσιακή ή τη χρηματική κατάσταση της ίδιας ή του ομίλου στον οποίο ανήκει;

2) Όσον αφορά την υποχρέωση των κρατών μελών να προβλέψουν “κατάλληλες κυρώσεις” για τις παραβάσεις που προβλέπουν οι οδηγίες 68/151 και 78/660, πρέπει οι οδηγίες αυτές, και ειδικότερα το άρθρο 44, παράγραφος [2], στοιχείο ζ’, ΕΚ, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο στ’, και το άρθρο 6 της οδηγίας 68/151, καθώς και το άρθρο 2, παράγραφοι 2, 3 και 4, της οδηγίας 78/660, όπως τροποποιήθηκε από τις οδηγίες 83/349 και [90/605/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 8ης Νοεμβρίου 1990], να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι οι διατάξεις αυτές απαγορεύουν τη θέσπιση ή διατήρηση σε ισχύ νόμου κράτους μέλους ο οποίος αποκλείει την ποινική δίωξη για την παράβαση των υποχρεώσεων περί δημοσιότητας και πιστής απεικόνισης ορισμένων πράξεων των εταιριών (μεταξύ των οποίων ο ισολογισμός και ο λογαριασμός αποτελεσμάτων χρήσεως), εφόσον:

α) το ψευδές στοιχείο είναι μόνο ποιοτικό·

β) η ψευδής ανακοίνωση της εταιρίας ή η παράλειψη ανακοινώσεως έχει ως αποτέλεσμα την αλλοίωση των οικονομικών αποτελεσμάτων χρήσεως ή την αλλοίωση της καθαρής περιουσιακής καταστάσεως της εταιρίας σε ποσοστό που δεν υπερβαίνει ορισμένο ανώτατο όριο·

- γ) παρέχονται στοιχεία τα οποία, έστω και αν αποβλέπουν στην εξαπάτηση των εταίρων ή του κοινού με σκοπό την αποκόμιση παράνομου κέρδους, αποτελούν συνέπεια εκτιμήσεων οι οποίες, αν εξετασθούν κατ' ιδίαν, διαφέρουν από τις ορθές εκτιμήσεις σε ποσοστό που δεν υπερβαίνει ορισμένο ανώτατο όριο·
- δ) τα ψευδή στοιχεία ή οι δόλιες παραλείψεις και, εν πάση περιπτώσει, οι ανακοινώσεις και οι πληροφορίες που δεν απεικονίζουν πιστά τη χρηματοοικονομική ή περιουσιακή κατάσταση ή τα αποτελέσματα χρήσεως της εταιρίας δεν αλλοιώνουν "αισθητά" τη χρηματοοικονομική ή την περιουσιακή κατάσταση του ομίλου;
- 3) Όσον αφορά την υποχρέωση των κρατών μελών να προβλέψουν "κατάλληλες κυρώσεις" για τις παραβάσεις που προβλέπουν οι οδηγίες 68/151 και 78/660, πρέπει οι οδηγίες αυτές, και ειδικότερα το άρθρο 44, παράγραφος 2, στοιχείο ζ', ΕΚ, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο στ', και το άρθρο 6 της οδηγίας 68/151, καθώς και το άρθρο 2, παράγραφοι 2, 3 και 4, της οδηγίας 78/660, όπως τροποποιήθηκε από τις οδηγίες 83/349 και 90/605, να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι οι διατάξεις αυτές απαγορεύουν τη θέσπιση ή διατήρηση σε ισχύ νόμου κράτους μέλους ο οποίος, σε περίπτωση παραβάσεως των υποχρεώσεων των εταιριών περί δημοσιότητας και πίστης απεικονίσεως της καταστάσεώς τους, οι οποίες επιβάλλονται προς διασφάλιση της προστασίας των "συμφερόντων των εταίρων και των τρίτων", διαμορφώνει ένα σύστημα κυρώσεων που:
- α) στις σοβαρότερες περιπτώσεις (περιουσιακή ζημία) προβλέπει ότι μόνον οι εταίροι και οι δανειστές έχουν το δικαίωμα να ζητήσουν την επιβολή της κυρώσεως, αποκλείοντας έτσι τη δυνατότητα γενικευμένης και ουσιαστικής προστασίας των τρίτων·
- β) στις λιγότερο σοβαρές περιπτώσεις (έλλειψη περιουσιακής ζημίας ή εγκλήσεως) προβλέπει ότι έχει τελεστεί απλώς πταίσμα, το οποίο, εντασσόμενο στο όλο πλαίσιο του ιταλικού δικονομικού συστήματος, αποδεικνύεται, για τους λόγους που παρατέθηκαν ανωτέρω στο σκεπτικό, μειωμένης αποτελεσματικότητας·

γ) επιτρέπει στους ιδιώτες —μέσω του συστήματος της εκ των υστέρων ανακλήσεως της εγκλήσεως— να ματαιώσουν πλήρως την προστασία του αγαθού της διαφάνειας στον τομέα των εταιριών;»

13 Στην υπόθεση C-52/03, το Tribunale ordinario di Torino αποφάσισε να αναστείλει τη δίκη και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχει το άρθρο 6 της οδηγίας 68/151 την έννοια ότι υποχρεώνει τα κράτη μέλη να θεσπίζουν κατάλληλες κυρώσεις όχι μόνο για την έλλειψη δημοσιότητας του ισολογισμού και των λογαριασμών αποτελεσμάτων χρήσεως των εμπορικών εταιριών, αλλά και για τη μη πιστή δημοσίευση των στοιχείων αυτών, των άλλων ανακοινώσεων της εταιρίας που απευθύνονται στους εταίρους ή στο κοινό ή οποιασδήποτε πληροφορίας την οποία η εταιρία υποχρεούται να παρέχει σχετικά με την οικονομική, την περιουσιακή ή τη χρηματική κατάσταση της ίδιας ή του ομίλου στον οποίο ανήκει;

2) Όσον αφορά την υποχρέωση των κρατών μελών να προβλέψουν “κατάλληλες κυρώσεις” για τις παραβάσεις που προβλέπουν οι οδηγίες 68/151 και 78/660, πρέπει οι οδηγίες αυτές, και ειδικότερα το άρθρο 44, παράγραφος [2], στοιχείο ζ', ΕΚ, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο στ', και το άρθρο 6 της οδηγίας 68/151, καθώς και το άρθρο 2, παράγραφοι 2, 3 και 4, της οδηγίας 78/660, όπως τροποποιήθηκε από τις οδηγίες 83/349 και 90/605, να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι οι διατάξεις αυτές απαγορεύουν τη θέσπιση ή διατήρηση σε ισχύ νόμου κράτους μέλους ο οποίος αποκλείει την ποινική δίωξη για την παράβαση των υποχρεώσεων περί δημοσιότητας και πιστής απεικονίσεως της καταστάσεως των εταιριών και προβλέπει ένα σύστημα κυρώσεων που δεν διαπνέεται συγκεκριμένα από κριτήρια αποτελεσματικότητας, αναλογικότητας και αποτρεπτικότητας των κυρώσεων που προβλέπεται για τη διασφάλιση της προστασίας αυτής;

3) Πρέπει οι ανωτέρω οδηγίες, και ειδικότερα το άρθρο 44, παράγραφος [2], στοιχείο ζ', ΕΚ και τα άρθρα 2, παράγραφος 1, στοιχείο στ', και 6 της οδηγίας

68/151, καθώς και το άρθρο 2, παράγραφοι 2, 3 και 4, της οδηγίας 78/660, όπως τροποποιήθηκε από τις οδηγίες 83/349 και 90/605, να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι οι διατάξεις αυτές απαγορεύουν τη θέσπιση ή διατήρηση σε ισχύ νόμου κράτους μέλους που, σε περίπτωση παραβάσεως των υποχρεώσεων των εταιριών περί δημοσιότητας και πιστής απεικόνισεως της καταστάσεώς τους, οι οποίες επιβάλλονται προς διασφάλιση της προστασίας των “συμφερόντων των εταίρων και των τρίτων”, προβλέπει ότι μόνον οι εταίροι και οι δανειστές έχουν το δικαίωμα να ζητήσουν την επιβολή της κυρώσεως, αποκλείοντας έτσι τη δυνατότητα γενικευμένης και ουσιαστικής προστασίας των τρίτων;

- 4) Πρέπει οι ανωτέρω οδηγίες, και ειδικότερα το άρθρο 44, παράγραφος [2], στοιχείο ζ', ΕΚ και τα άρθρα 2, παράγραφος 1, στοιχείο στ', και 6 της οδηγίας 68/151, καθώς και το άρθρο 2, παράγραφοι 2, 3 και 4, της οδηγίας 78/660, όπως τροποποιήθηκε από τις οδηγίες 83/349 και 90/605, να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι οι διατάξεις αυτές απαγορεύουν τη θέσπιση ή διατήρηση σε ισχύ νόμου κράτους μέλους που, σε περίπτωση παραβάσεως των υποχρεώσεων των εταιριών περί δημοσιότητας και πιστής απεικόνισεως της καταστάσεώς τους, οι οποίες επιβάλλονται προς διασφάλιση της προστασίας των “συμφερόντων των εταίρων και των τρίτων”, περιλαμβάνει ένα μηχανισμό διώξεως των παραβάσεων και ένα σύστημα επιβολής ποινών που περιέχουν πληθώρα διακρίσεων, προβλέποντας την άσκηση διώξεως κατόπιν υποβολής εγκλήσεως και την επιβολή βαρύτερων και αποτελεσματικότερων ποινών μόνο στην περίπτωση παραβάσεων που προξενούν ζημία στους εταίρους ή στους δανειστές;»

- 14 Στην υπόθεση C-133/03, το Tribunale ordinario di Torino αποφάσισε να αναστείλει τη δίκη και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχει το άρθρο 6 της οδηγίας 68/151 την έννοια ότι υποχρεώνει τα κράτη μέλη να θεσπίζουν κατάλληλες κυρώσεις όχι μόνο για την έλλειψη δημοσιότητας του ισολογισμού και των λογαριασμών αποτελεσμάτων χρήσεως των εμπορικών εταιριών, αλλά και για τη μη πιστή δημοσίευση των στοιχείων αυτών, των άλλων ανακοινώσεων της εταιρίας που απευθύνονται στους εταίρους ή στο κοινό ή οποιασδήποτε πληροφορίας την οποία η εταιρία υποχρεούται να παρέχει σχετικά με την οικονομική, την περιουσιακή ή τη χρηματική κατάσταση της ίδιας ή του ομίλου στον οποίο ανήκει;

- 2) Όσον αφορά την υποχρέωση των κρατών μελών να προβλέψουν “κατάλληλες κυρώσεις” για τις παραβάσεις που προβλέπουν οι οδηγίες 68/151 και 78/660, πρέπει οι οδηγίες αυτές, και ειδικότερα το άρθρο 44, παράγραφος [2], στοιχείο ζ΄, ΕΚ, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο στ΄, και το άρθρο 6 της οδηγίας 68/151, καθώς και το άρθρο 2, παράγραφοι 2, 3 και 4, της οδηγίας 78/660, όπως τροποποιήθηκε από τις οδηγίες 83/349 και 90/605, να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι οι διατάξεις αυτές απαγορεύουν τη θέσπιση ή διατήρηση σε ισχύ νόμου κράτους μέλους ο οποίος αποκλείει την ποινική δίωξη για την παράβαση των υποχρεώσεων περί δημοσιότητας και πιστής απεικονίσεως της καταστάσεως των εταιριών και προβλέπει ένα σύστημα κυρώσεων που δεν διαπνέεται συγκεκριμένα από κριτήρια αποτελεσματικότητας, αναλογικότητας και αποτρεπτικότητας των κυρώσεων που προβλέπονται για τη διασφάλιση της προστασίας αυτής;
- 3) Πρέπει οι ανωτέρω οδηγίες, και ειδικότερα τα άρθρα 44, παράγραφος [2], στοιχείο ζ΄, της Συνθήκης για την ίδρυση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2, παράγραφος 1, στοιχείο στ΄, και 6 της οδηγίας 68/151, καθώς και το άρθρο 2, παράγραφοι 2, 3 και 4, της οδηγίας 78/660, όπως τροποποιήθηκε από τις οδηγίες 83/349 και 90/605, να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι οι διατάξεις αυτές απαγορεύουν τη θέσπιση ή διατήρηση σε ισχύ νόμου κράτους μέλους που, σε περίπτωση παραβάσεως των υποχρεώσεων των εταιριών περί δημοσιότητας και πιστής απεικονίσεως της καταστάσεώς τους, οι οποίες επιβάλλονται προς διασφάλιση της προστασίας των “συμφερόντων των εταιριών και των τρίτων”, προβλέπει ότι μόνον οι εταίροι και οι δανειστές έχουν το δικαίωμα να ζητήσουν την επιβολή της κυρώσεως, αποκλείοντας έτσι τη δυνατότητα γενικευμένης και ουσιαστικής προστασίας των τρίτων;
- 4) Πρέπει οι ανωτέρω οδηγίες, και ειδικότερα το άρθρο 44, παράγραφος [2], στοιχείο ζ΄, ΕΚ και τα άρθρα 2, παράγραφος 1, στοιχείο στ΄, και 6 της οδηγίας 68/151, καθώς και το άρθρο 2, παράγραφοι 2, 3 και 4, της οδηγίας 78/660, όπως τροποποιήθηκε από τις οδηγίες 83/349 και 90/605, να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι οι διατάξεις αυτές απαγορεύουν τη θέσπιση ή διατήρηση σε ισχύ νόμου κράτους μέλους που, σε περίπτωση παραβάσεως των υποχρεώσεων των εταιριών περί δημοσιότητας και πιστής απεικονίσεως της καταστάσεώς τους, οι οποίες επιβάλλονται προς διασφάλιση της προστασίας των “συμφερόντων των εταιριών και των τρίτων”, περιλαμβάνει ένα μηχανισμό διώξεως των παραβάσεων και ένα σύστημα επιβολής ποινών που περιέχουν πληθώρα διακρίσεων, προβλέποντας την άσκηση διώξεως κατόπιν υποβολής εγκλήσεως και την επιβολή βαρύτερων και αποτελεσματικότερων ποινών μόνο στην περίπτωση παραβάσεων που προξενούν ζημία στους εταίρους ή στους δανειστές;»

- 15 Στην υπόθεση C-337/03, το Tribunale ordinario di Torino αποφάσισε να αναστείλει τη δίκη και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Πρέπει οι διατάξεις του άρθρου 44, παράγραφος [2], στοιχείο ζ', ΕΚ, του άρθρου 2, παράγραφος 1, στοιχείο στ', και του άρθρου 6 της οδηγίας 68/151, καθώς και του άρθρου 2, παράγραφοι 2, 3 και 4, της οδηγίας 78/660, όπως τροποποιήθηκε από τις οδηγίες 83/349 και 90/605, να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι απαγορεύουν τη θέσπιση ή διατήρηση σε ισχύ νόμου κράτους μέλους που αποκλείει την ποινική δίωξη για την παράβαση των υποχρεώσεων των εταιριών περί δημοσιότητας και πιστής απεικόνισης της καταστάσεώς τους, στην περίπτωση που παρέχονται στοιχεία τα οποία, έστω και αν αποβλέπουν στην εξαπάτηση των εταίρων ή του κοινού με σκοπό την αποκόμιση παράνομου κέρδους, αποτελούν συνέπεια εκτιμήσεων οι οποίες, αν εξετασθούν κατ' ιδίαν, διαφέρουν από τις ορθές εκτιμήσεις σε ποσοστό που δεν υπερβαίνει ορισμένο ανώτατο όριο;

2. Όσον αφορά την υποχρέωση των κρατών μελών να προβλέψουν "κατάλληλες κυρώσεις" για τις παραβάσεις που προβλέπουν οι οδηγίες 68/151 και 78/660, πρέπει οι οδηγίες αυτές, και ειδικότερα το άρθρο 44, παράγραφος [2], στοιχείο ζ', ΕΚ, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο στ', και το άρθρο 6 της οδηγίας 68/151, καθώς και το άρθρο 2, παράγραφοι 2, 3 και 4, της οδηγίας 78/660, όπως τροποποιήθηκε από τις οδηγίες 83/349 και 90/605, να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι οι διατάξεις αυτές απαγορεύουν τη θέσπιση ή διατήρηση σε ισχύ νόμου κράτους μέλους ο οποίος προβλέπει, όσον αφορά την παράβαση των υποχρεώσεων που επιβάλλονται προς προστασία της αρχής περί δημοσιότητας και πιστής απεικόνισης της καταστάσεως των εταιριών, ένα σύστημα κυρώσεων που επιτρέπει ουσιαστικά την καταχώριση ψευδών στοιχείων στον ισολογισμό μέχρι ένα όριο που αντιστοιχεί στο ένα πέμπτο της περιουσιακής καταστάσεως της εταιρίας;»

- 16 Τέλος, στην υπόθεση C-473/03, το Tribunale ordinario di Torino αποφάσισε να αναστείλει τη δίκη και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχει το άρθρο 6 της οδηγίας 68/151 την έννοια ότι υποχρεώνει τα κράτη μέλη να θεσπίζουν κατάλληλες κυρώσεις όχι μόνο για την έλλειψη δημοσιότητας του

ισολογισμού και των λογαριασμών αποτελεσμάτων χρήσεως των εμπορικών εταιριών, αλλά και για τη δημοσίευση ψευδών στοιχείων στα έγγραφα αυτά ή στις άλλες ανακοινώσεις της εταιρίας που απευθύνονται στους εταίρους ή στο κοινό ή σε οποιαδήποτε πληροφορία την οποία η εταιρία υποχρεούται να παρέχει σχετικά με την οικονομική, την περιουσιακή ή τη χρηματική κατάσταση της ίδιας ή του ομίλου στον οποίο ανήκει;

2) Αφορούν τα κριτήρια της αποτελεσματικότητας, αναλογικότητας και αποτρεπτικότητας, με τα οποία το Δικαστήριο διασαφήνισε, με την απόφαση της 21ης Σεπτεμβρίου 1989 [68/88, Επιτροπή κατά Ελλάδας (Συλλογή 1989, σ. 2965)], την έννοια “κατάλληλη κύρωση”, μόνο τη φύση ή το είδος της κυρώσεως εν απολύτω ή και τη συγκεκριμένη εφαρμογή της, αν ληφθούν υπόψη τα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά της έννομης τάξης εντός της οποίας προβλέπεται η κύρωση αυτή;

3) Ανταποκρίνεται, τέλος, στα κριτήρια αυτά η ρύθμιση του άρθρου 2621 του ιταλικού αστικού κώδικα (όπως τροποποιήθηκε με το νομοθετικό διάταγμα 61/11.4.2002), κατά την οποία προβλέπεται ποινή κρατήσεως μέχρι δεκαοκτώ μήνες, με συνέπεια να ισχύει προθεσμία παραγραφής από τον χρόνο τελέσεως του εγκλήματος, η οποία μπορεί να φθάσει μέχρι τέσσερα έτη και έξι μήνες; Συναφώς πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι στην οικεία έννομη τάξη προβλέπονται, μετά τη φάση της προκαταρκτικής εξετάσεως και την άσκηση της ποινικής δίωξης από τον εισαγγελέα, ο έλεγχος, εκ μέρους του δικαστή, των αναγκαίων προϋποθέσεων για να διαταχθεί η παραπομπή του κατηγορουμένου στο ακροατήριο και η ύπαρξη τριών βαθμών δικαιοδοσίας πριν υπάρξει αμετάκλητη δικαστική απόφαση και εκτελεστεί συνεπώς, σε περίπτωση καταδικαστικής αποφάσεως, η ποινή. Συναφώς πρέπει να ληφθεί υπόψη ο πολύπλοκος χαρακτήρας των εξακριβώσεων που επιβάλλει το άρθρο 2621 ΑΚ λόγω των καθοριζόμενων ορίων ποινικής λυσιτέλειας (βλ. άρθρο 2621, παράγραφοι 3 και 4).»

17 Με διάταξη του Προέδρου του Δικαστηρίου, της 17ης Μαρτίου 2003, οι υποθέσεις C-23/03 και C-52/03 ενώθηκαν προς διευκόλυνση της έγγραφης και προφορικής διαδικασίας και προς έκδοση κοινής αποφάσεως. Λόγω της συνάφειάς τους, οι υποθέσεις αυτές πρέπει να ενωθούν με τις υποθέσεις C-133/03, C-337/03 και C-473/03 στο πλαίσιο της παρούσας διάταξης.

- 18 Μετά την έκδοση της απόφασης της 3ης Μαΐου 2005, C-387/02, C-391/02 και C-403/02, Berlusconi κ.λπ. (Συλλογή 2005, σ. I-3565), το Δικαστήριο κάλεσε τα εθνικά δικαστήρια που υπέβαλαν προδικαστικά ερωτήματα εκ πρώτης όψεως ανάλογα με αυτά επί των οποίων εκδόθηκε η εν λόγω απόφαση να δηλώσουν αν, μετά την έκδοση της απόφασης αυτής, διατηρούν τις αιτήσεις εκδόσεως προδικαστικής απόφασης που υπέβαλαν.
- 19 Στις πέντε αποφάσεις που αποτελούν το αντικείμενο της παρούσας διάταξης, τα αιτούντα δικαστήρια δήλωσαν στο Δικαστήριο είτε ότι πρέπει προηγουμένως να ακούσουν τους διαδίκους σχετικά με ενδεχομένη ανάκληση της αιτήσεως (συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-23/03 και C-52/03) είτε ότι εμμένουν στην αίτηση (C-133/03, C-337/03 και C-473/03).

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

- 20 Σύμφωνα με το άρθρο 104, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, του Κανονισμού Διαδικασίας, όταν ένα προδικαστικό ερώτημα είναι ταυτόσημο με ερώτημα επί του οποίου το Δικαστήριο έχει ήδη αποφανθεί, το Δικαστήριο, αφού ακούσει τον γενικό εισαγγελέα, μπορεί ανά πάσα στιγμή να αποφανθεί με αιτιολογημένη διάταξη.
- 21 Αυτό συμβαίνει στις πέντε υποθέσεις που αποτελούν το αντικείμενο της παρούσας διάταξης.
- 22 Οι πέντε αυτές υποθέσεις εντάσσονται στο ίδιο νομικό και πραγματικό πλαίσιο με τις υποθέσεις επί των οποίων εκδόθηκε η προπαρατεθείσα απόφαση Berlusconi κ.λπ. (βλ. σκέψεις 31 έως 36 της απόφασης αυτής).

- 23 Συγκεκριμένα, τα αιτούντα δικαστήρια παρατηρούν ότι η εφαρμογή των νέων άρθρων 2621 και 2622 του ιταλικού αστικού κώδικα έχουν ως συνέπεια ότι δεν επιτρέπουν να διώκονται οι αυτουργοί των πράξεων της κύριας δίκης που αρχικά είχαν διωχθεί για το πλημμέλημα του παλαιού άρθρου 2621 του κώδικα αυτού και τούτο για τους ακόλουθους λόγους.
- 24 Πρώτον, καίτοι για τις πράξεις αυτές μπορεί, καταρχήν, να ασκηθεί αυτεπάγγελτη δίωξη, δηλαδή άνευ εγκλήσεως, εκ μέρους της εισαγγελικής αρχής, δυνάμει του νέου άρθρου 2621 του ιταλικού αστικού κώδικα, στο εξής η αξιόποινη αυτή πράξη συνιστά πταίσμα και υπόκειται σε παραγραφή, κατ' ανώτατο όριο, τεσσάρων και ημίσεως ετών και όχι πλέον πλημμέλημα, υποκειμένο σε παραγραφή, κατ' ανώτατο όριο, επτά και ημίσεως ετών, όπως προέβλεπε το παλαιό άρθρο 2621 του εν λόγω κώδικα. Συνεπώς, στις υποθέσεις της κύριας δίκης, η αξιόποινη πράξη που προβλέπει το νέο άρθρο 2621 του ιταλικού αστικού κώδικα έχει αναγκαστικώς παραγραφεί.
- 25 Δεύτερον, αν, όσον αφορά το πλημμέλημα που προβλέπει το νέο άρθρο 2622 του ιταλικού αστικού κώδικα, οι επίδικες στην κύρια δίκη πράξεις δεν είχαν παραγραφεί, δεν θα μπορούσαν να ασκηθούν γι' αυτές δίωξεις βάσει αυτού του άρθρου, ελλείψει εγκλήσεως εταίρου ή πιστωτή που να κρίνει ότι ζημιώθηκε από τα πλαστογραφημένα έγγραφα, καθόσον η έγκληση αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για την άσκηση διώξεως βάσει αυτής της διατάξεως, τουλάχιστον στην περίπτωση κατά την οποία, όπως τονίστηκε στο πλαίσιο των ποινικών υποθέσεων των κυρίων δικών, τα πλαστογραφημένα έγγραφα αφορούν εταιρίες μη εισηγμένες στο Χρηματιστήριο.
- 26 Τρίτον, τα αιτούντα δικαστήρια υπογραμμίζουν ότι η δίωξη των αυτουργών των πράξεων μπορεί επίσης να προσκρούσει στα αξιολογικά όρια που προβλέπουν με την ίδια διατύπωση τα νέα άρθρα 2621, τρίτο και τέταρτο εδάφιο, και 2622, πέμπτο και έκτο εδάφιο, του ιταλικού αστικού κώδικα, που αποκλείουν την επιβολή ποινής, αφενός, για πλαστογραφημένα έγγραφα που δεν έχουν σημαντικές συνέπειες ή είναι ήσσονος σημασίας, δηλαδή αυτά που έχουν ως συνέπεια μόνο μια διαφοροποίηση των ακαθαρίστων αποτελεσμάτων χρήσεως που δεν υπερβαίνει το 5 % ή της καθαρής περιουσίας που δεν υπερβαίνει το 1 %, και, αφετέρου, και εν πάση περιπτώσει για πράξεις που αποτελούν συνέπεια αξιολογήσεων οι οποίες, χωριστά εξεταζόμενες, δεν αποκλίνουν από την ορθή εκτίμηση κατά ποσοστό άνω του 10 %.

- 27 Βάσει των ανωτέρω σκέψεων, τα αιτούντα δικαστήρια κρίνουν, όπως και η εισαγγελική αρχή, ότι στις εκκρεμούσες ενώπιόν τους υποθέσεις ανακύπτουν ζητήματα σχετικά με τον κατάλληλο ή μη χαρακτήρα των κυρώσεων που προβλέπουν τα νέα άρθρα 2621 και 2622 του ιταλικού αστικού κώδικα, σε σχέση είτε με το άρθρο 6 της πρώτης οδηγίας περί εταιριών, όπως το έχει ερμηνεύσει το Δικαστήριο, ιδίως με την απόφαση της 4ης Δεκεμβρίου 1997, C-97/96, Daihatsu Deutschland (Συλλογή 1997, σ. I-6843), είτε με το άρθρο 10 ΕΚ, από το οποίο προκύπτει, σύμφωνα με νομολογία παγιωθείσα μετά την έκδοση της προαναφερθείσας αποφάσεως Επιτροπή κατά Ελλάδας, ότι οι κυρώσεις για παράβαση του κοινοτικού δικαίου πρέπει να έχουν αποτελεσματικό, ανάλογο και αποτρεπτικό χαρακτήρα.
- 28 Τα προδικαστικά ερωτήματα στις πέντε υποθέσεις που αποτελούν το αντικείμενο της παρούσας διάταξης αφορούν ανάλογα ζητήματα με αυτά που ανέκυψαν στις τρεις υποθέσεις επί των οποίων εκδόθηκε η απόφαση Berlusconi κ.λπ., προπαρατεθείσα (σκέψεις 37 έως 39):
- σε εκάστη των πέντε αυτών υποθέσεων, υποβάλλεται το ερώτημα αν η υποχρέωση θεσπίσεως των καταλλήλων κυρώσεων που επιβάλλει το άρθρο 6 της πρώτης οδηγίας περί εταιριών εφαρμόζεται όχι μόνο για την περίπτωση παράλειψης δημοσιεύσεως των ετήσιων λογαριασμών αλλά και για περιπτώσεις δημοσιεύσεως ψευδών λογιστικών στοιχείων (βλ. τα πρώτα ερωτήματα στις υποθέσεις C-387/02, C-391/02 και C-403/02)·
 - σε δύο από τις υποθέσεις αυτές (C-23/03 και C-337/03, δεύτερο ερώτημα), το επίκεντρο αποτελεί το ζήτημα αν είναι ενδεδειγμένα τα όρια ανοχής (βλ. δεύτερο ερώτημα στην υπόθεση C-387/02, πρώτο ερώτημα στην υπόθεση C-391/02 και δεύτερο ερώτημα στην υπόθεση C-403/02)·
 - σε δύο από τις υποθέσεις αυτές (C-23/03 και C-473/03, τρίτο ερώτημα), τίθεται το ερώτημα αν είναι κατάλληλη η προθεσμία παραγραφής που ισχύει για το πταίσμα του νέου άρθρου 2621 του ιταλικού αστικού κώδικα (βλ. δεύτερο ερώτημα στην υπόθεση C-387/02, πρώτο ερώτημα στην υπόθεση C-391/02 και δεύτερο ερώτημα στην υπόθεση C-403/02)·

- σε τρεις από τις υποθέσεις αυτές (C-52/03, C-133/03 και C-473/03, δεύτερο ερώτημα), υποβάλλεται το ερώτημα αν ο κατάλληλος χαρακτήρας της ποινής εκτιμάται αφηρημένα ή συγκεκριμένα λαμβανομένων υπόψη των διαρθρωτικών χαρακτηριστικών της οικείας εθνικής έννομης τάξης (βλ. δεύτερο ερώτημα στην υπόθεση C-387/02, πρώτο ερώτημα στην υπόθεση C-391/02 και δεύτερο ερώτημα στην υπόθεση C-403/02).

- σε τρεις από τις υποθέσεις αυτές (C-23/03, C-52/03 και C-133/03, τρίτο ερώτημα), υποβάλλεται το ερώτημα του καταλλήλου χαρακτήρα της ποινής που προβλέπεται για το πλημμέλημα του νέου άρθρου 2622 του ιταλικού αστικού κώδικα, λαμβανομένου υπόψη ότι η παράβαση των υποχρεώσεων δημοσιότητας και πιστότητας των στοιχείων που υπέχουν οι εταιρίες δεν μπορεί κατ' αρχήν να διωχθεί παρά μόνον κατ' έγκληση εταίρου ή πιστωτή (βλ. δεύτερο ερώτημα στην υπόθεση C-387/02, πέμπτο και έκτο ερώτημα στην υπόθεση C-391/02 και τρίτο ερώτημα στην υπόθεση C-403/02).

- τέλος, σε δύο από τις υποθέσεις (C-52/03 και C-133/03, τέταρτο ερώτημα), υποβάλλονται ερωτήματα σχετικά με το συμβατό του διαφοροποιημένου συστήματος ποινών που προβλέπουν τα νέα άρθρα 2621 και 2622 του ιταλικού αστικού κώδικα καθόσον παρέχεται αισθητά υψηλότερη ποινική προστασία στα συμφέροντα των εταίρων και των πιστωτών απ' ό,τι στα συμφέροντα τρίτων, όπως είναι οι ανταγωνιστές ή οι εκπρόσωποι των υπαλλήλων, ή μάλιστα στο γενικό και θεμελιώδες συμφέρον του κοινού και της αγοράς για την ομαλή λειτουργία των εταιριών και, ειδικότερα, για τη διαφάνεια και την ακρίβεια των στοιχείων που παρέχουν οι εταιρίες (βλ. το πρώτο ερώτημα στην υπόθεση C-387/02, το πρώτο και το έκτο ερώτημα στην υπόθεση C-391/02 και το τρίτο ερώτημα στην υπόθεση C-403/02).

²⁹ Υπενθυμίζεται ότι στη σκέψη 63 της προαναφερθείσας αποφάσεως Berlusconi κ.λπ., το Δικαστήριο έκρινε ότι η υποχρέωση η σχετική με τον κατάλληλο χαρακτήρα κυρώσεων όπως αυτές που προβλέπουν τα νέα άρθρα 2621 και 2622 του ιταλικού αστικού κώδικα για παραβάσεις που προκύπτουν από πλαστογράφηση λογιστικών στοιχείων επιβάλλεται με το άρθρο 6 της πρώτης οδηγίας περί εταιριών.

- 30 Επιπλέον, από το σκεπτικό που διατυπώνεται στις σκέψεις 75 και 77 της απόφασης αυτής προκύπτει ότι, σε υποθέσεις όπως οι επίδικες στην κύρια δίκη, το άρθρο 6 της πρώτης οδηγίας περί εταιριών δεν μπορεί να προβληθεί προκειμένου να ελεγχθεί κατά πόσο συμβιβάζονται με τη διάταξη αυτή τα νέα άρθρα 2621 και 2622 του ιταλικού αστικού κώδικα εφόσον ο έλεγχος αυτός θα μπορούσε να έχει ως συνέπεια τη μη εφαρμογή του συστήματος ελαφρύτερων ποινών που προβλέπουν τα εν λόγω άρθρα. Πράγματι, τα όρια που απορρέουν από την ίδια τη φύση των οδηγιών αποκλείουν να μπορεί μια οδηγία να έχει ως συνέπεια τη στοιχειοθέτηση ή την επίταση της ποινικής ευθύνης των κατηγορουμένων.
- 31 Επ' αυτής της βάσεως κυρίως, το Δικαστήριο έδωσε στη σκέψη 78 της προαναφερθείσας αποφάσεως Berlusconi κ.λπ. την απάντηση ότι, σε περίπτωση όπως αυτή της κύριας δίκης, δεν μπορεί να προβληθεί η πρώτη οδηγία περί εταιριών, αυτή καθαυτήν, έναντι κατηγορουμένων, εκ μέρους των αρχών κράτους μέλους και στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών, δεδομένου ότι οι οδηγίες, αφ' εαυτών και ανεξαρτήτως των εσωτερικών νόμων που τα κράτη μέλη θεσπίζουν για την εφαρμογή τους, δεν μπορούν να έχουν ως αποτέλεσμα τη στοιχειοθέτηση ή την επίταση της ποινικής ευθύνης κατηγορουμένων.
- 32 Η απάντηση αυτή επιβάλλεται και στις πέντε υποθέσεις που αποτελούν το αντικείμενο της παρούσας διάταξης.
- 33 Το συμπέρασμα αυτό δεν αναιρείται από τις παρατηρήσεις που διατυπώνει το αιτούν δικαστήριο στις υποθέσεις C-133/03 και C-337/03 απαντώντας στην ερώτηση του Δικαστηρίου αν εμμένει στις αιτήσεις εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως, λαμβανομένης υπόψη της εκδόσεως της προαναφερθείσας αποφάσεως Berlusconi κ.λπ. (βλ. σκέψεις 18 και 19 της παρούσας διάταξης).
- 34 Το εν λόγω δικαστήριο αναφέρεται πρώτον στην απόφαση της 11ης Νοεμβρίου 2004, C-457/02, Niselli (Συλλογή 2004, σ. I-10853) που, όπως παρατηρεί, αφορούσε υπόθεση ομοιάζουσα περισσότερο με τις κύριες υποθέσεις.

- 35 Βεβαίως, στη σκέψη 30 της απόφασης εκείνης, το Δικαστήριο έκρινε ότι, κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών για τα οποία κινήθηκε η ποινική δίωξη, αυτά θα μπορούσαν, ενδεχομένως, να στοιχειοθετήσουν ποινικώς κολαζόμενες παραβάσεις, πλην όμως, παρείλκε η εξέταση των συνεπειών που απορρέουν ενδεχομένως από την αρχή ότι μόνο σε νόμο μπορεί να θεμελιωθεί η ποινή για την εφαρμογή της επίδικης στην υπόθεση εκείνη οδηγίας. Ωστόσο, στη σκέψη 29 της ίδιας απόφασης, το Δικαστήριο παρατήρησε επίσης, όπως και στη σκέψη 74 της προαναφερθείσας αποφάσεως Berlusconi κ.λπ., ότι μια οδηγία δεν μπορεί, αυτή καθεαυτή και ανεξαρτήτως του εσωτερικού νόμου που το κράτος μέλος θεσπίζει για την εφαρμογή της, να έχει ως αποτέλεσμα τη στοιχειοθέτηση ή επίταση της ποινικής ευθύνης όσων ενεργούν κατά παράβαση των διατάξεών της.
- 36 Στις σκέψεις 75 και 77 της προαναφερθείσας αποφάσεως Berlusconi κ.λπ., το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 6 της πρώτης οδηγίας περί εταιριών δεν μπορεί να προβληθεί προκειμένου να ελεγχθεί το συμβατό με τη διάταξη αυτή των νέων άρθρων 2621 και 2622 του ιταλικού αστικού κώδικα, δεδομένου ότι ο έλεγχος αυτός ενδέχεται να έχει ως αποτέλεσμα τη μη εφαρμογή του συστήματος ελαφρύτερων ποινών που προβλέπουν τα εν λόγω άρθρα.
- 37 Εν συνεχεία, το αιτούν δικαστήριο στην υπόθεση C-133/03 διαπιστώνει ότι σύμφωνα με τις αρχές του ιταλικού συνταγματικού δικαίου μόνον το Corte costituzionale (συνταγματικό δικαστήριο) είναι αρμόδιο να κρίνει ότι ένας εθνικός κανόνας για τον οποίο το Δικαστήριο έκρινε ότι αντιβαίνει στο κοινοτικό δίκαιο μπορεί να μην εφαρμοστεί.
- 38 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, όπως παρατήρησε το Δικαστήριο στη σκέψη 72 της προαναφερθείσας αποφάσεως Berlusconi κ.λπ., κατά πάγια νομολογία, το ενδεχομένως ασύμβατο ενός εθνικού κανόνα με το κοινοτικό δίκαιο υποχρεώνει το εθνικό δικαστήριο να μην εφαρμόσει αυτεπαγγέλτως αυτόν τον κανόνα χωρίς να υποχρεούται να ζητήσει ή να αναμείνει την προηγούμενη κατάργησή του διά της νομοθετικής οδού ή οιασδήποτε άλλης συνταγματικής διαδικασίας.

- 39 Το Δικαστήριο έκρινε εξάλλου στην απόφαση της 9ης Μαρτίου 1978, 106/77, Simmenthal (Συλλογή τόμος 1978, σ. 239), που μνημονεύεται στη σκέψη 72 της προαναφερθείσας αποφάσεως Berlusconi κ.λπ., ότι αυτή η υποχρέωση που υπέχει το εθνικό δικαστήριο ισχύει και όσον αφορά την υποχρέωση προσφυγής στο συνταγματικό δικαστήριο.
- 40 Τέλος, στην υπόθεση C-337/03, το αιτούν δικαστήριο παρατηρεί ότι το αντικείμενο της υπόθεσης αυτής διαφέρει από το αντικείμενο των υποθέσεων επί των οποίων εκδόθηκε η απόφαση Berlusconi κ.λπ.
- 41 Οι τελευταίες αυτές υποθέσεις αφορούσαν ζητήματα σχετικά με το κατάλληλο των ελαφρύτερων ποινών που αντικατέστησε τις ισχύουσες κατά τον χρόνο διαπράξεως των ποινικών αδικημάτων βαρύτερες ποινές. Όμως, το επίδικο στην υπόθεση C-133/03 σύστημα των «ορίων» ανοχής δεν αφορά τα ζητήματα αυτά.
- 42 Πρέπει να διαπιστωθεί ότι με την απόφαση Berlusconi κ.λπ., η οποία αφορούσε υποθέσεις στις οποίες ήταν επίδικα μεταξύ άλλων τα όρια αυτά, το Δικαστήριο έκρινε ότι η επίκληση της πρώτης οδηγίας περί εταιριών δεν μπορούσε να οδηγήσει σε μη εφαρμογή ενός συστήματος ελαφρύτερων ποινών εφόσον η οδηγία αυτή δεν μπορούσε να έχει ως αποτέλεσμα τη στοιχειοθέτηση ή την επίταση της ποινικής ευθύνης των κατηγορουμένων.
- 43 Ακριβώς όμως οι νέες διατάξεις που θεσπίζουν αυτά τα όρια ανοχής έχουν ως αποτέλεσμα, οσάκις εφαρμόζονται αυτά τα όρια, να αποκλείουν την ποινική δίωξη βάσει των άρθρων 2621 και 2622 του ιταλικού αστικού κώδικα.
- 44 Συνεπώς οι διατάξεις αυτές αφορούν την έκταση της ποινικής ευθύνης των ενδιαφερομένων.

- 45 Βάσει όλων των ανωτέρω, επιβάλλεται στα προδικαστικά ερωτήματα να δοθεί η απάντηση ότι, σε περιπτώσεις όπως οι επίδικες στις κύριες υποθέσεις, δεν μπορεί να προβληθεί η πρώτη οδηγία περί εταιριών, έναντι κατηγορουμένων, εκ μέρους των αρχών κράτους μέλους και στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών, δεδομένου ότι οι οδηγίες, αφ' εαυτών και ανεξαρτήτως των εσωτερικών νόμων που τα κράτη μέλη θεσπίζουν για την εφαρμογή τους, δεν μπορούν να έχουν ως αποτέλεσμα τη στοιχειοθέτηση ή την επίταση της ποινικής ευθύνης κατηγορουμένων.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 46 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δεύτερο τμήμα) αποφαινεται:

Σε περιπτώσεις όπως οι επίδικες στις κύριες υποθέσεις, δεν μπορεί να προβληθεί η πρώτη οδηγία 68/151/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 9ης Μαρτίου 1968, περί συντονισμού των εγγυήσεων που απαιτούνται στα κράτη μέλη εκ μέρους των εταιρειών, κατά την έννοια του άρθρου 58, δεύτερο εδάφιο, της Συνθήκης, για την προστασία των συμφερόντων των εταίρων και των τρίτων με σκοπό να καταστούν οι εγγυήσεις αυτές ισοδύναμες, έναντι κατηγορουμένων, εκ μέρους των αρχών κράτους μέλους και στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών, δεδομένου ότι οι οδηγίες, αφ' εαυτών και ανεξαρτήτως των εσωτερικών νόμων που τα κράτη μέλη θεσπίζουν για την εφαρμογή τους, δεν μπορούν να έχουν ως αποτέλεσμα τη στοιχειοθέτηση ή την επίταση της ποινικής ευθύνης κατηγορουμένων.

(υπογραφές)